

BAZAR

Perjantai- illan klubi

SOFIA LUNDBERG
ALYSON RICHMAN
M. J. ROSE

SOFIA LUNDBERG
ALYSON RICHMAN
M. J. ROSE

*Perjantai-
illan klubi*

SUOMENTANUT
JÄNIS LOUHIVUORI

BAZAR

Bazar Kustannus
www.bazarkustannus.fi

Suomentanut Jänis Louhivuori
Englanninkielinen alkuteos *The Friday Night Club*
Copyright © Sofia Lundberg, M J Rose,
and Alyson Richman 2021

Bazar Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-376-467-5

Taitto Jukka Iivarinen / Taittopalvelu Vitale
Painettu EU:ssa

Elämä on pelkkä farssi, jos ihminen ei palvele totuutta.

HILMA AF KLINT

Prologi

Lokakuu 1933

MUNSÖN SAARI, RUOTSI

ANNA KOHOTTI VIIMEISEN KIRJEEN liekkeihin ja katseli, kun hauras paperi käpristyi ja hajosi ja sanat haihtuivat tuhkakksi. Hän oli lukenut kuluneiden tuntien aikana kaikki kirjeet, muistanut jokaisen yksityiskohdan, jokaisen hetken, josta niissä oli kirjoitettu. Kun heidän kirjeenvaihtonsa kohoilevat ja laskevat laineet nykäisivät hänet takaisin menneisyyteen, hän tunsi nyt jo vanhan kehonsa katoavan ja iän tuomien kipujen ja kolotusten pyyhkiytyvän pois hänen sydämensä täytyessä jälleen kerran hänen ja Hilman yhteisen nuoruuden muistoista.

Vaikka heidän hiuksensa olivat valkoiset ja ihonsa täynnä uurteita, heillä oli yhä samat selvästi erottuvat aurat kuin jo nuorina. Hilmaasta huokui fyysinen voima, kun taas Anna vaikutti eteerisemmältä, hengityksen tai veden kaltaiselta – kuin väri, jota ei aivan pystynyt erottamaan mutta jonka silti vaistosi. Monien vuosien hauras terveys ja astmakohtaukset olivat saaneet hänet kaihtamaan fyysisiä ponnistuksia, mutta hänen mielensä ja henkensä olivat aivan yhtä päättäväiset kuin hänen ystävällään; ne vain toimivat eri tavalla.

Sinä samana iltapäivänä Hilma oli käsenyt Annan polttaa heidän vanhat kirjeensä sillä välin kun hän itse pakkasi maalauksiaan ja asetteli puulaatikoihin päiväkirjansa ja muistiinpanonsa perjantai-illan klubin kokouksista vuosikymmenten takaa.

Munsön ateljee oli kyllin suuri kaiken varastoimiseen, aivan kuten Hilma halusi. Anna oli saanut tontin lahjaksi eräältä perheeltä, jolla oli läheiset suhteet hänen sukuunsa, ja varmistunut siten, että hänen ystävällään olisi tilaa ja vaakat olosuhteet keskittyä maalaamiseen vailla huolia. Anna oli rakennuttanut ateljeen, jossa oli korkeat seinät ja ikkunat; hän oli luonut taideholvin korkealle kohoaville maalauksille, jotka hehkuivat kylläisinä kirkkaista sädekehien ja tähtien kuvioista. Aivan kuin hänen ystävänsä olisi kavunnut tikkaita pitkin taivaaseen, vetänyt sieltä alas kaikki ylhäällä piileksivät mysteerit ja maalannut ne värien kaleidoskoopilla, jotta muillakin olisi mahdollisuus kurkistaa avaimenreistä taivaisiin.

Tämä Mälaren-järven lähellä sijaitseva talo oli ollut pako- paikka sekä Hilmalle että Annalle. Tuuli tuiversi siellä syksyisin, kun lehdet putoilivat maahan koivuista ja tammista ja ilmassa tuoksuivat männynneulaset ja katajanmarjat. Kesäisin maaseutu syttyi hehkuun niittyjen punaisista unikoista, kissankelloista ja villeinä kasvavista päivänkakkaroista. He olivat aina imeneet voimaa luonnosta, vuodenaikojen vaihtelusta ja maiseman kyvystä muuttua taianomaisesti vihreän vihannasta lumivalkoiseksi.

Kuukautta aiemmin Anna oli vannonut itselleen, että nauttisi luonnon kauneudesta ulkosalla niin paljon kuin

suinkin mahdollista. Vanhuus oli asettunut lujasti hänen luidhinsa, eikä hän ollut varma, miten monta matkaa saarelle olisi enää edessä. Keskikesän valkeus ei suonut juuri pimeitä hetkiä, ja koska Hilma unohti seurata ajan kulkua kaappikellosta, hän työskenteli usein yli puolenyön, jolloin taivas alkoi viimein hämärtyä. Niinpä Anna lähti varhain joka aamu kävelylle, kun taas hänen ystävänsä jäi vielä nukkumaan pariiksi vaivaiseksi tunniksi.

Saari toivotti Annan tervetulleeksi havahtuessaan lyhyestä öisestä horroksestaan. Mehiläiset surisivat aamun ensimmäisissä kukissa, perhoset nousivat siivilleen, ja mustarastaat ja valkoiset lokit täyttivät ilman laulullaan. Kun Anna lähestyi järveä, hän riisui sandaalit jalasta ja jätti ne ruohikkoon. Sitten hän nosti pitkän hameensa polviin ja alkoi hitaasti kahlata veteen iloiten kylmän tunteesta ihollaan. Nämä päivittäiset rituaalit virkistivät häntä ja saivat hänet tuntemaan itsensä nuoreksi tytöksi, vaikka hän oli vankina pian jo seitsemänkymmenen vuoden ikäisessä ruumiissa.

Hän oli aina rakastanut vettä, sillä se tuntui hänen luontonsa luonnolliselta jatkeelta. Ehkä hänen ja Hilman ystävyys oli kestänyt siksi niin kauan. Jos Anna oli vesi, hänen ystävänsä oli tuli. Mutta Anna oli oppinut ajan mittaan pehmentämään ystävänsä luonnetta tukahduttaen usein samalla omat tunteensa, sillä kaikkein tärkeintä oli, että Hilma pystyisi jatkamaan luomista.

Kuluneet viikot Hilman seurassa olivat olleet erityisen intensiivisiä ja haastavia. Hilman keskittyneisyys oli ollut aina kaiken nielevää, eikä hänellä ollut aikaa lounastauoille

tai kävelyretkille mansikoita etsimään, vaikka Anna kuinka yritti houkutella häntä mukaan.

Vuotta aiemmin, kun Hilman seitsemäskymmenes syntymäpäivä oli lähestynyt, hän oli päättänyt, että kaikki hänen tuhatkaksisataa maalaustaan ja satakaksikymmentä-viisi muistikirjaansa sinetöitäisiin talteen tulevia sukupolvia varten, eikä niitä saisi avata kuin vasta kaksikymmentä vuotta hänen kuolemansa jälkeen. Noiden muistikirjojen sivuille mahtui niin paljon elämää, niin monia visioita. Ne eivät olleet pelkästään Hilman kirjoittamia, vaan myös muiden naisten siinä henkisyys- ja taiteeseen keskittyneessä ryhmässä, johon Hilma ja Anna olivat liittyneet liki neljäkymmentä vuotta aiemmin ja josta he käyttivät hellästi nimitystä De fem, ”Viisi”.

Kun Hilma ja Anna valmistuivat Tukholman Kuninkaallisesta taideakatemiasta, he pyrkivät venyttämään taiteellisia rajojaan yli yksinkertaisten maisemamaalausten ja muotokuvien. Heitä määritteli heidän halunsa tavoittaa enemmän kuin kanssaopiskelijansa. Perustuihan heidän ystäväyhtensä alun perin yhteiseen vastenmielisyyteen sovinnaisuutta kohtaan. Anna oli onnekas, kun hänen leskeksi jäänyt äitinsä ei koskaan painostanut häntä naimisiin vaan pikemminkin rohkaisi häntä ja hänen siskoaan löytämään oman polkunsa. Hilma puolestaan oli niin kovin vahvatahtoinen. Kukaan, edes hänen korkea-arvoinen merivoimien päällystössä työskentelevä isänsä, ei pystynyt horjuttamaan häntä tieltä, jota hän piti todellisena kutsumuksenaan: taiteestaan.

Miten onnekkaita he olivatkaan olleet voidessaan yhdistää voimansa muiden kanssa – Cornelian, Mathildan ja

Sigridin. Hilman ja Annan tavoin nämä naiset pursusivat uteliaisuutta ja halua nousta arkipäiväisten normien yläpuolelle.

He olivat vaalineet ystävyyttään neljäkymmentä vuotta, ja Annan oli vieläkin vaikea käsittää, että hän ja Hilma olivat nyt klubin ainoat jäsenet, kun Mathilda, Cornelia ja Sigrid olivat kuolleet. Joskus, kun he avasivat ateljeen ikkunat, kirpeä järvi-ilma tuntui kuljettavan mukanaan hengen joltakin noista kolmesta. Hilman päiväkirjojen sivut saattoivat kahista tai maalaus kellahtaa kumolleen. Ihan tässä yhtenä päivänä valkoinen kyyhkynen oli tehnyt pesän ulos, kun Hilma oli ollut työn touhussa, ja Anna oli tarkkaillut sitä kiinteästi. ”Luulen, että Cornelia on tullut tänään tapaamaan meitä”, hän ilmoitti ja katsoi ystäväänsä, joka pakkasi tavaroita hitaasti ja järjestelmällisesti. Hän ei kertonut Hilmalle koskaan, jos tunsi Mathildan läsnäolon. Silloin taivas peittyi pilviin, hiiret rapistelivat lattialankkujen alla, ja ei-toivottu rytmi tunkeutui heidän rauhaansa ja hiljaisuuteensa.

Mutta tänä iltana heitä oli ateljeessa vain kaksi. Hilma ja Anna olivat jo melkein suoriutuneet viimeisistä valmisteluista. Kun Hilma naulasi toiseksi viimeistä puulaatikkoa kiinni, hän kohotti katseensa Annaan, ja hidas hymy kohosi hänen huulilleen. Hänen valkoiset hiuksensa muuttuivat äkkiä kullanvärisiksi Annan silmissä, ja jäänsiniset silmät pursusivat elämää. Ystävä hehkui päättäväisyyttä kuin hänet olisi palautettu entiselleen kuin värityskirjan mustavalkoisten viivojen sisällä loistoon syttyvät värit.

”Olen jo melkein valmis, Anna. Mene hoitamaan kirjeet ja päiväkirjat loppuun.”

Anna empi. ”Kyse on meidän koko elämästämmä. Se ei ole niin helppoa.” Hän vilkaisi kämmeniään. Tuhka oli jo melkein lähtenyt hänen sormistaan, mutta osa hänestä ei olisi tahtonut pestä noita tummia tahroja pois.

”Haluan, että minut muistetaan vain työstäni, ei mistään muusta”, Hilma vastasi tiukasti.

Joskus aikoinaan Anna olisi pystynyt ehkä kääntämään ystävänsä pään tai ainakin keskustelemaan aiheesta ja saanut mahdollisuuden vaikuttaa tilanteeseen. Mutta ne ajat olivat jo ohi. Hilman kanssa oli turha väitellä nyt. Menneisyys oli takana, ja Annan täytyisi mukautua Hilman visioon tulevaisuudesta, jossa puulaatikoihin pakatut maalaukset ja muistikirjat puhuisivat vielä jonakin päivänä puolestaan.

Hän teki niin kuin käskettiin. Hän seisoi pienen tulisijan ääressä, jonka oli kyhännyt puutarhasta keräämistään kuivista oksista, otti viimeisen kirjeen käteensä ja luki sen hitaasti, tällä kerralla ääneen. Hän äänsi joka sanan kuin siunauksen, jonka tahtoi tallettaa ikuisiksi ajoiksi sydämeensä.

Hän syytti nuotion, ja kirje katosi kirjain kirjaimelta sulkamaiseen savuun.

Sitten hän avasi yhden Hilman nahkakantisista päiväkirjoista, ja sen välistä liukui valokuva. Siinä eivät olleet vain Anna ja Hilma, vaan kaikki viisi naista. Anna piti kuvaa nuotion yläpuolella. Ystävien kasvot hehkuivat, kun paperi pehmeni ja taipui kuumuudesta. Anna käsitti, ettei pystyisi polttamaan sitä Hilman toiveista huolimatta. Sen sijaan hän työnsi sen esiliinan taskuun ja asetti sitten loput päiväkirjat hehkuvalla hiillokselle.

Kun kaikki oli tuhkaa, hän kumartui kauhaisemaan tuota tummaa puuterimaista ainetta kirjekuoreen ja kiikutti sen Hilmalle.

”Tässä”, hän sanoi hiljaa. ”Laita se turvalliseen paikkaan, jotta se saa levätä muiden pyhien asioiden seassa.”

Hilma otti kirjekuoren vastaan ja laittoi sen viimeiseen laatikkoon. Anna kääntyi pois päin, kun vasaran ääni iski viimeisen naulan kanteen.

He lähtivät ateljeesta yhdessä. Hilma sulki suuret ovet ja pujotti ketjun kahvojen läpi teljeten ovet kiinni. Sitten hän ojensi avoimen kämmenensä Annalle.

”Tulehan, vanha ystäväni.” Hän teki viittovan eleen, ja Anna tunsi Hilman vetävän hänen pitkät sormensa omiensa lomaan. Hilman ihon lämpö kiiri hänen kehonsa läpi kuin kaivattu lääke.

He astelivat hiljaa kirkontornia kohti, nuo kaksi pientä hahmoa, jotka sulkivat menneisyyden taakseen. Anna asetti kätensä esiliinan taskun päälle suojaksi. Hän kantoi siellä kolmea muuta naista mukanaan, koska uskoi heidän ansaitsevan sen.

Luku yksi

Eben

NYKYAIKA

NEW YORK CITY

SANOTAAN, ETTÄ KURAATTORI RAKENTAA siltoja taiteilijan ja yleisön välille. Sillanrakentajana olen aina pyrkinyt olemaan kuormittamatta näyttelyä omilla rajoituksillani, sen sijaan olen antanut taiteilijan tuotannon sanella suunnan. Jos se osoittaa minulta mielikuvituksen puutetta, pystyn elämään sen kanssa. Olen aivan liian tietoinen mielikuvituksen vaaroista. Silti sen voima kiehtoo minua, ja olen järjestänyt elämäni niin, että voin tutkia sitä. Niinpä minun ei olisi pitänyt jälkeinpäin ajatellen yllättyä, kun erään tietyn taiteilijan luovuus sekoitti elämäni ja muutti sen suunnan kokonaan.

Se alkoi eräänä lumisena perjantai-iltana Tukholmassa, Ruotsissa, yli kaksi vuotta sitten. Olin eksesissä ja kylmissäni ja kirosin itseäni, kun olin uskaltanut hotellistani ulos tarkistamatta säätä ja ottamatta karttaa mukaan. Mutta kun olin lähtenyt matkaan, ei ollut vielä satanut lunta, ja olin suunnitellut meneväni vain toiselle puolelle katua.

Grand Hôtel, yksi Euroopan loisteliaimmista majoituspaikoista, sijaitsi lahden rannassa. Tukholmaa kutsuttiin

usein pohjoisen Venetsiaksi. Seisoin aluksi esplanadilla katselemassa, kun suuret jäämöhkäleet valuivat virran mukana kuin epäsäännöllisen muotoiset palapelin osaset, ja sitten kävelin vähän kauemmas äkillisen seikkailunhalun puuskassa. Saavuin Strömbronin sillalle, ylitin pengertien ja jatkoin toisella puolella Gamla Staniin, vanhaan kaupunkiin, joka rakennettiin alun perin 1200-luvun lopussa.

Minusta tuntui kuin olisin joutunut ajassa taaksepäin, kun kuljeksin siellä pastellinväristen rakennusten ja kapeiden mukulakivikatujen lumoamana. Lumisade alkoi yhtäkkiä ja sakeni nopeasti. Tiesin, että minun pitäisi palata takaisin, mutten ollut varma, mihin suuntaan lähteä. Minusta tuntui, että olin kulkenut laajaa ympyrää, kun huomasin lähestyvän naisen.

Kun hän kulki katulampun alta, panin ensin merkille hänen samppanjanvaaleat hiuksensa. Seuraavaksi näin kolmionmuotoiset kasvot, terävän nenän ja suuret mantelinmuotoiset silmät. Jotka laajenivat lähes mahdottoman suuriksi, kun hän näki minut.

Blythe Larkin ei yrittänyt halata minua tullessaan luokseni. Eikä ojentanut kättään. Kun käsitin tuona hämmentävänä hetkenä, ettei hän edes hymyillyt, suru hyökyy ylitseni.

Kaikki olivat puhuneet aiemmin konferenssin avajais­tilaisuudessa siitä, miten tavattoman kylmä ilma oli jopa Tukholman mittapuulla. Mutta Blythellä oli vain ohut takki yllään. Mielessäni käväisi, että minun pitäisi riisua oma paksumpi takkini ja kietoa se hänen harteilleen, kunnes muistutin itselleni, ettei minun tarvinnut enää huolehtia hänestä. Eikä hän ollut totta puhuen koskaan kaivannut huolenpitoa.

En ollut odottanut tapaavani häntä sinä iltana, mutta olin tiennyt jo vuosia, että voisin törmätä häneen. Elämässä on tiettyjä väistämättömyyksiä. Jos kaksi suhteellisen samanikäistä ihmistä, jotka työskentelevät samalla kapealla alalla, osallistuvat saman museon avajaisiin, taidenäyttelyyn, biennaaliin tai symposiumiin, se johtuu kaikesta muusta kuin tähtien salaperäisestä asennosta.

”Eben Elliot”, Blythe sanoi kuin nimeni muodostaisi itsenäisen ajatuksen.

”Eikö sinua palele?”

”Vähän.” Blythe nauroi niin kuin hänellä oli ollut aina tapana nauraa non sequitur -kommenteilleni, jotka eivät noudattaneet keskustelun logiikkaa. Tuo ääni oli syöstä minut suoraan muistojen väylälle. ”En tiennyt, että alkaisi sataa lunta.”

”En minäkään”, sanoin.

”Mitä sinä teet täällä –”, aloitin ja käsitin samassa, että tiesin vastauksen. ”Niin tietysti, tulit varmasti konferenssiin. Mutta en nähnyt sinua avajaistilaisuudessa.”

”En päässyt. Kotona tuli viivästys.”

Kotona? En tiennyt, oliko hänen kotinsa yhä Lontoossa, ja ajatus häiritsi minua.

”Mutta nyt olet täällä.” Kuulostin idiootilta, mutta puolustukseni on sanottava, etten ollut nähnyt häntä kahdeksaan vuoteen, ja olin puulla päähän lyöty.

”Niin olen.” Hän nyökkäsi. ”Tulin pitämään esityksen uuden kirjani aiheesta.”

En ollut silmäillyt ohjelmaa läpi. Minunhan ei ollut pitänyt edes osallistua tähän symposiumiin. ”Niin, onneksi olkoon. Sinultahan on julkaistu jo kaksi kirjaa, eikö totta?”

Miksi kysyin sitä kuin en muka tietäisi? Molemmat hänen kirjoistaan löytyivät sen museon lahjatavaraliikkeestä, jossa olin töissä. Aina kun kuljin sen läpi, hänen nimensä vilkkui silmiini kirjojen kansista kuin neonvalo.

”Minne olet menossa?” hän kysyi viitaten kadulle.

”Yritin päästä takaisin hotelliin, mutta lähdin matkaan...”

”Ilman karttaa?” hän keskeytti tietäväisen näköisenä.

On ärsyttävää, hellyttävää ja noloa, kun entinen rakastettu muistuttaa sinulle, miten vähän olet muuttunut.

”Siltä vaikuttaa.”

”Asutko siis konferenssihotellissa?”

Nyökkäsin.

”Niin minäkin. Olin juuri menossa takaisin. Tulehan.”

Hän osoitti vastakkaiseen suuntaan kuin olin aikonut kääntyä.

Näin äkillisen välähdyksen jättimäisestä Louise Bourgeois’n veistoksesta, joka oli myyty äskettäin Sotheby’sin huutokaupassa. Pronssinen, ison olohuoneen kokoinen hämähäkki. Miten ironista, että tuskin 155 senttiä pitkä ja hoikka Blythe toi mieleeni kolme ja puoli metriä korkean hämähäkkieläimen. Se johtui siitä, että Blytheikin punoi verkkoja. Yhtä tahmeita ja silkkisiä kuin hämähäkit. Kuinka niin pienet otukset kykenivät punomaan niin paljon itseään suurempia ja vahvempia ansoja?

Ylitimme laajan aukion, jota ympäröivät keskiajalta peräisin olevat rakennukset ja jonka keskellä kohosi jäinen suihkulähde. Lumipyry sai maiseman hehkumaan koboltinisinä.

”Tämä näyttää melkein Eugène Fredrik Janssonin maalaukselta.”

Kolmen menestyskirjailijan lukuromaani taidemaalari Hilma af Klintista ja hänen kollegoistaan

HILMA AF KLINT oli 1900-luvun alun Tukholman taidemaailmassa voimakkaasti vaikuttanut taidemaalari, jonka tuotanto on jättänyt pysyvästi jälkensä toisen maailmansodan päätyttyä tehtyyn taiteeseen. Henkisistä asioista kiinnostunut ja mystikkona tunnettu af Klint oli myös perustamassa De Fem -taidekollektiivia, johon kuuluivat hänen lisäksi maalarit Anna Cassel, Cornelia Cederberg, Sigrid Hedman ja Mathilda Nilsson.

Viiden maalarin joukko kohtasi miesten hallitsemassa taide maailmassa suuria haasteita ja vastoinkäymisiä, mutta päättäväisen ja intohimoisen viisikon liekkiä pitivät yllä ryhmän viikottaiset istunnot, joissa nämä taidemaalarit ammensivat toisistaan luovuutta, ystävyyttä, rakkautta ja yhteenkuuluvuutta.

SOFIA LUNDBERG, ALYSON RICHMAN ja **M. J. ROSE** kertovat *Perjantai-illan klubi* -romaanissa, millaista oli elää, unelmoida, rakastaa ja luoda taidetta yli sadan vuoden takaisessa Tukholmassa. Romaani kuvaa kunkin De Fem -ryhmän jäsenen näkökulmasta, millaista ponnistelua ja voimaa on vaatinut luoda uutta naisina, ystävinä, kollegoina ja taidemaalareina. Historiallisiin tapahtumiin ja urauurtaviin taideteoksiin pohjautuva kirja on samaan aikaan herkkä ja voimakas tarina siitä, millaisen roihun taide voi sytyttää sieluun.

BAZAR

www.bazarkustannus.fi

